

SAVAŞ VE TERÖRİZME ANTROPOLOJİK BAKIŞ

Anthropological View On War And Terrorism

Reference: Karakuş, G. (2020). "Savaş Ve Terörizme Antropolojik Bakış", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 6(30): 550-560.

Yılmaz YERLİ

Hitit Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Adli Bilimler Yüksek lisans öğrencisi, Çorum/Türkiye

Dr.Öğr.Üyesi Vahdet ÖZKOÇAK

Hitit Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Antropoloji Bölümü, Çorum/Türkiye

ÖZET

Savaş ve terör olayları tarihsel süreçte her kesimi etkilemiş ve büyük yıkımlara sebebiyet vermiştir. Savaşın ve terörün ortaya çıkmasına neden olan ekonomik, sosyal, politik tabanlı etkiler toplumsal hayatı derinden sarsacak sonuçların oluşmasına zemin hazırlamıştır. Günümüzde birçok terör örgütleri bulunmaktadır. Terör örgütlerinin asıl amacı; siyasal, dinsel ve ekonomik hedeflere ulaşmak amacıyla hedef olarak belirlenen gruplara veya resmi yönetimlere yönelik, dolaylı yahut direkt olarak fiziksel, mental ve teknolojik boyutta şiddeti içeren yol olarak belirtilmektedir. Terörizm, ulusal ve uluslararası amaçlara sahiptir. Ulusal anlamda baskı ve tehdit ile korku ve panik yaratmak, uluslararası düzeyde ise politik, sosyal ve ekonomik etkiler oluşturmaya yönelik amaçlara sahiptir. Savaş ve terörizm olayları toplumu yani insanları etkilemektedir. Bu sebeple insan bilimi olarak değerlendirilen Antropoloji Bilimi'nin çalışma alanlarından biridir. Antropoloji, toplumların geçmiş ve gelecek yaşantısına ait kültürel, biyolojik, fiziksel durumların sorgulamasını yapmaktadır. Bu sorgulama ile geçmiş ve gelecek arasında köprü kurarak meydana gelen veya gelebilecek olayların neden ve sonuç ilişkilerini kolayca irdelemektedir. İnsan topluluklarının coğrafi, tarihsel, iktisadi durumunun oluşturduğu sosyal ve kültürel çeşitliliği anlamak için çalışmalar yapan Adli Antropoloji ve Sosyal Antropoloji alanı sayesinde savaş ve terör olaylarını antropolojik olarak değerlendirmek mümkün olmaktadır.

Bu çalışmanın amacı; savaş ve terörün Antropoloji Bilimi ile ilişkisinin ne olduğunun belirtilmesidir. Bu kapsamda literatür taramasından elde edilen bilgiler üzerinden, değerlendirmeler yapılmıştır. Sonuç olarak, terör ve savaş olaylarının sebep ve sonuçlarının irdelenmesi ve mücadele çalışmalarında bu bilim dalının yer almasının gerekliliği vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Savaş, Terör, Antropoloji, Adli Antropoloji, Sosyal Antropoloji

ABSTRACT

War and terrorist incidents affected everybody in the historical process and caused great destructions. The economic, social, political-based effects that caused the emergence of war and terrorism paved the way for the results that would shake the social life. Today, there are many terrorist organizations. The main purpose of terrorist organizations; It is defined as the path towards the groups or official administrations that are determined as targets in order to reach political, religious and economic goals, which includes indirect or direct physical, mental and technological violence. Terrorism has national and international goals. It has the aims of creating pressure, threat, fear and panic in the national sense and creating political, social and economic effects at the international level. War and terrorism events affect society, that is, people. For this reason, it is one of the study fields of Anthropology Science, which is considered as human science. Anthropology makes inquiries of cultural, biological and physical conditions of the past and future life of societies. With this inquiry, he easily examines the cause and effect relationships of events that may or may occur by establishing a bridge between the past and the future. Thanks to the field of Forensic Anthropology and Social Anthropology, which works to understand the social and cultural diversity created by the geographical, historical and economic situation of human communities, it is possible to evaluate the war and terrorist events anthropologically.

The purpose of this study; It is the indication of the relation of war and terrorism with the Science of Anthropology. In this context, evaluations were made based on the information obtained from the literature review. As a result, the necessity of this branch of science was emphasized in examining the causes and consequences of terrorist and war events and in the struggle studies.

Keywords: War, Terror, Anthropology, Forensic Anthropology, Social Anthropology

1. GİRİŞ

Savaş tanımı farklı açılardan ele alınmaktadır. Savaş; kelime anlamı olarak Arapça "harp" kelimesinin Türkçe karşılığıdır. Prusyalı General Carl von Clausewitz savaş, "Savaş, politikanın başka amaçlar ile yürütülmesidir" şeklinde tanımlamaktadır. Clausewitz'in savaş tanımı, şiddet eylemi, düşmanı savunmasız bırakarak istenilenin yaptırılması, istenilen amaca ulaşmak için gerekli olan fiziksel ve psikolojik güç şeklinde parçalardan oluşmaktadır (Sokullu, 2019). Uluslararası hukuk açısından değerlendirilmesi için savaşın, belli kıstaslara sahip olması gerekmektedir. Bu kıstaslardan biri savaş, iki veya daha fazla devlet arasında gerçekleşmesi gerekir. Diğer kıstaslar ise savaşın ilan edilmesi, tarafların amaçlarının ortaya konması ve çatışma süresi ve yoğunluğu olarak

sıralanmaktadır. Savaş, silahlı güçler tarafından gerçekleştirilen bir çatışmadır. Taraflar arasında silahlı bir çatışmasının yer alması şarttır (Özer, 2018).

Savaş araştırmaları, çatışma ve barış araştırmalardan ayrılmaktadır. Çatışma ve barış araştırmaları nicel ve ampirik olarak değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmede esas alınan unsur, devletlerin hangi alt yapıda savaşa daha kolay meylettikleridir. Savaş araştırmaları ise savaşın nedeni, devletin içindeki değişimler, verilerin değerlendirilmesi ile savaşın olup olmayacağına dair öngörüler, savaş açısından güç, anarşi, denge, devletlerarasındaki çatışma nedenleri gibi belli ölçüt ilkeleri sorgulanmaktadır (Taşar, 2016).

Savaş ve terörizm olayları toplumları yakından etkilemektedir. Terörizm tanım olarak, bireyler veya örgütler tarafından, siyasi ve soysal amaç elde etmek maksadı ile geniş kitleleri etkilemek ve sindirmek için daha önceden tasarlanmış şiddet ve tehdit eylemleridir. Terörizm insanlığı tehdit eden ve ne zaman ne şekilde ortaya çıkacağı belli olmayan olaylardır. Terörizm olgusu, tarihler boyunca toplumlar ve devletler için büyük bir tehdit olmuştur. Devletler, terörizm ile mücadele etmek için çeşitli tedbirler almışlardır. Terör ve terörizm birçok uluslararası çalışmalarda yer almıştır. Fakat bu konu üzerinde herhangi bir evrensel sözleşme yer almamaktadır. Çünkü terörizmin henüz kabul görmüş bir tanımı bulunmamaktadır (Şimşek, 2016).

Terör olaylarını etkileyen birçok unsur yer almaktadır. Özellikle medyanın gücü terör olaylarını yakından etkilemektedir. Çünkü medya aracılığı ile geniş kitlelere ulaşmak ve bu kitleleri etkilemek mümkündür (Oğuzoğlu ve Öztay, 2016). Terör örgütleri medya sayesinde halk üzerinde sahip olduğu etkiyi düşünerek saldırıları medya merkezli olarak organize ederek daha çok propaganda yapmayı hedeflemektedir. Terör örgütleri gerçekleştirdikleri eylemlerin etkilerini ulusal ve uluslararası alanda bıraktıkları iz ile ölçmektedir. Bu amaçla büyük kitlelere ulaşmanın en kolay yolu olarak medyayı seçmektedirler. Bilindiği gibi medya bir iletişim aracıdır ve iletişim de ilk çağlardan bu yana insanoğlunun en büyük ihtiyacı olarak karşımıza çıkmaktadır (Öztay, 2020). Netice itibarıyla, medya, toplumsal dil üzerinde en çok etkide bulunan ve toplumsal algıyı biçimlendiren kitle iletişim aracıdır (Çağlar ve arkadaşları, 2018).

Savaş ve terör konuları aynı zamanda Fiziki Antropolojinin bir alt disiplini olan Adli Antropolojinin de çalışma alanına girmektedir. Özellikle felaket kurbanlarının kimliklendirmesi ve toplu mezarlardan ve gömülerden çıkan asker ve savaşta kalmış dönem bireylerinin iskeletlerden; yaş, cinsiyet, etnik köken ve diğer morfolojik özellikler tespit edilebilmektedir. Bu tespitler ile kayıp şahıslardan kimliklendirme ve savaş suçlarının işlenip işlenmediği de ortaya konmaktadır. Tüm bu nedenlerle Adli Antropolojik çalışmaların da temelinde savaş ve terörizm önemli bir yer tutmaktadır (Çetli ve Özkoçak, 2018; Koç ve ark. 2020).

2. SAVAŞIN TARİHÇESİ

Tarih öncesi dönemde savaş olgusu, yazının bulunmasından ve devletler gibi büyük sosyal yapıların oluşmasından önceki çağları kapsamaktadır. Tarihi savaşlar ise Sümerler'deki Bronz Çağı'nda yer alan ordular ile başlamaktadır (Url-1). Bir devlet oluşuktan sonra devletin faaliyetlerinden biri de yayılmak ve asimile etme politikasıdır. Devlet ile birlikte fetih etme düşüncesi de meydana gelmektedir. Fetih etme düşüncesinden yola çıkarak savaşlar tarihler boyunca yaşanmıştır (Url-2).

İnsan tarihine bakıldığında zaman şiddet eğilimlerinin mevcut olduğu görülmektedir. Eski dönemlerden beri şiddete başvurma, zor kullanma, ele geçirme durumları bir elde etme yöntemi ve yönetim ilkesi olarak geliştirilmiştir. Devlet oluşumlarında savaş olaylarının etkili olduğu kabul edilmektedir. Zora ve savaşa duyulan ihtiyaç, şiddet ve disiplini benimseyen toplumlarda giderek artmış ve merkezi bir konum halini almıştır. Bu durum devlet ve ordu ile simgeleşerek yakın zaman içerisinde daha sağlam kuramsal temellere dayanmıştır. Kuramsallaşma süreci 20. Yüzyılda topyekün savaş düzeyine ulaşarak doruk noktasına gelmiştir. Topyekün savaşın gelişiminde önemli rol oynayan olaylardan birisi Sanayi Devrimi olmuştur. Sanayi Devrimi ölümcül düşmanlıklara yaratarak çıkar çatışmalarına sebep olmuştur. 19. Yüzyılda savaşlar, devletin ekonomik yapısı, devletlerin oluşturduğu uluslararası sistemlerden ötürü sınırlı kalmıştır. 20. Yüzyıla gelindiğinde ise bu

sınırlamalarda gelişmeler söz konusu olmuştur (Embel, 2016). Askerî kuramı ve savaş kavramını dönüştüren etkenlerden biri de teknolojidir. Çatışmalarda kullanılan silahlar ve teknoloji esas olarak alındığında; antik dönemde kılıç, kalkan ve yay gibi kol gücünden yararlanılan silahlar yerine yelkenlilere ve rüzgâr gücüne dayanan savaş koşulları barutun icadıyla ateşli silahların ve buhar gücü ile çalışan silahların kullanıldığı bir ortama taşınmıştır (Ryan ve Peartree, 1998: 123).

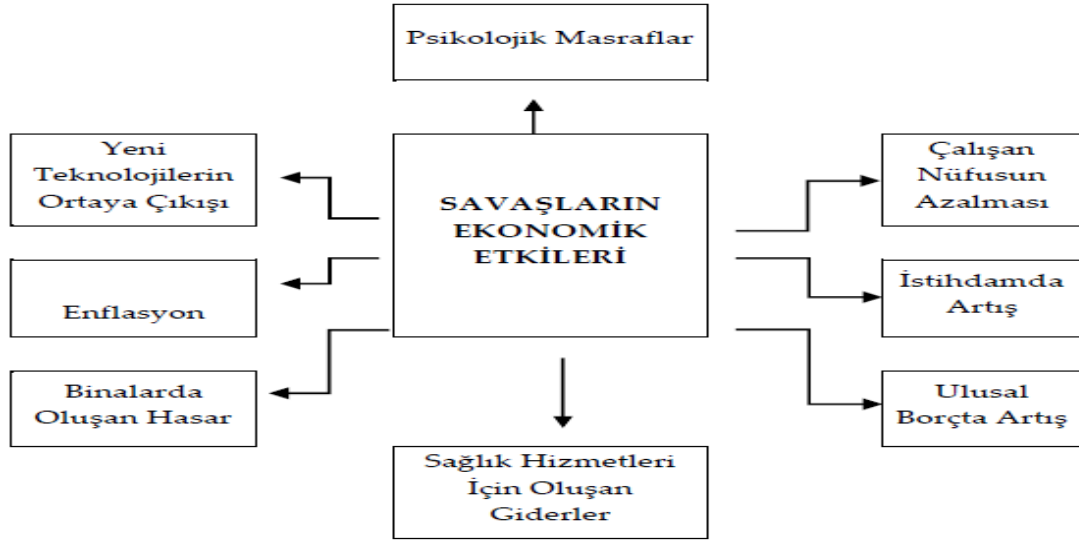
Büyük çaplı etkiye sahip olarak görülen tarihteki ilk savaş, Birinci Dünya Savaşı'dır. Bu savaşın ortaya çıkardığı zarar, kullanılan yeni nesil silahlar ve teknolojik araçlarının doğurduğu sonuçlar ile yeni dünya düzeninin temelleri oluşturulmuştur. Bu savaş, Avusturya- Macaristan Kralı Ferdinand ve eşi Sophie'nin Gavrillo Princip tarafından öldürülmesi ile başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı, 28 Temmuz 1914 yılında başlamış ve 4 yıl sürmüştür. Bu savaş sonucunda imzalanan yeni antlaşmalar ve oluşturan yeni uluslar arası kuruluşlar ile yeni bir düzen ortaya çıkmıştır (Url-3).

Yaşanan teknolojik gelişmeler ile son yarım yüzyılda savaş nükleer güce, bilişim teknolojilerine dayanan vasıtaların kullanıldığı bir dönem haline gelmiştir. Bu dönemle birlikte simetrik ve asimetrik araçların beraber kullanıldığı karma bir savaş tekniği niteliği kazanmıştır (Hoffman,2007:2).

3. SAVAŞIN ETKİLERİ

Savaşlar, yaşandığı dönemler içerisinde toplumsal, ekonomik, çevresel, psikolojik etkilere sebep olmuştur. Toplumların etkilendiği savaşlar mevcut sistemleri değişime uğratmışlardır. Savaşlar zaman zaman kıtlıkları meydana getirmişlerdir. Askerler tarafından köylülerin hayvan ve eşyalarına el konulması üretimi olumsuz yönde etkilemiştir. Askerler yerel gıda stoklarını hatta gelecek yıllarda kullanılacak ekin stoklarını da tüketmişlerdir. Savaş nedeniyle artan maliyet için vergiler artırılmış, artışların yeterli olmadığı durumlarda olağanüstü vergiler uygulanmıştır. Bu durum halkın isyan etmesine sebep olmuştur. 16. Yüzyılda ordunun masraflarının karşılanması öncelikle kralların gelirlerinden karşılanmaya çalışılmıştır. Bu yöntemin yetersiz kaldığı durumlarda vergiler artırılmaya başlanmış ve vergilerin yetersiz kaldığı durumlarda ise zengin aristoklara borçlanılmıştır (Gökbunar ve arkadaşları, 2010).

Savaş ile birlikte hükümetler sosyal imkânsızlık sorunu ile karşı karşıya kalmışlardır. Devletler bütçelerinin büyük bir kısmını savaş harcamalarına ayırmasından dolayı bütçeden ihtiyaç sahiplerine yapılan yardımlar kesintiye uğramıştır. Devlet yardımlarının yoksunluğu ve artan enflasyon ile birlikte temel ihtiyaç mallarında yaşanan fiyat artışı düşük gelirli ailelerin açlıkla karşılaşmasına sebep olmuştur. Memur, asker, emekli kesimi bile giderek fakirleşmiştir. Savaşın meydana getirdiği hasarların onarım maliyetleri de başka bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. İmar faaliyetleri için yapılan harcamalara ek olarak sağlık ve sosyal güvenlik için yapılan harcamalar bütçeleri olumsuz etkilemiştir. Savaşın ekonomik etkilerinden birisi de çalışan nüfus miktarındaki azalmalardır. Savaşlarda yaşanan insan ölümleri ülkelerinin üretiminde ve milli gelirleri üzerinde büyük kayıplara yol açmışlardır. Savaş döneminde üretim yerlerinin kapanması işsizliğin artmasına neden olmuştur. Maaş sistemlerinde yaşanan kayıplar, tüketimin giderek azalmasına sebep olmuştur (Karamızrak ve Karaca, 2018).

Şekil 1: Savaşların ekonomik etkileri (Karamızrak ve Karaca, 2018)

Savaşların etkilerinden birisi de çevresel etkileridir. Çevresel etkiler; savaşa hazırlık aşamasında, savaş sırasında ve sonrasında olmak üzere sınıflandırılmaktadır. Savaşa hazırlık sırasında çevrenin ordu ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi, kullanılacak silahların denenmesi, silah üretimleri işlemleri olarak meydana gelmektedir. Askerlerin ve teçhizatların konumlanması için stratejik alanlar tercih edilmektedir. Ordunun gereksinimleri göz önüne alınarak yerleşilen alanlar yeniden düzenlenmektedir. Bu durumlarda ormanlar başta olmak üzere tarımsal alanlar ortadan kaldırılmakta, kuşların üreme alanları ve göç yolları da geri dönüşümsüz olarak tahrip edilmektedir. Eğitim amaçlı yapılan silah atışlarında gerçek silahların kullanılmasından dolayı savaş anında olduğu gibi ekosistem üzerinde ciddi kayıpların yaşanması kaçınılmaz olmaktadır. Silah üretimleri yapılması ortaya çıkan toksik artıklardan ötürü insanlar ve çevre üzerinde olumsuz etkilerine sebep olmaktadır. Kimyasal, biyolojik, nükleer silahların üretilmesi, depolanması ve test edilmesi için ayrılmış araziler, aşırı miktarda toksik artıklar sebebiyle geri dönüşümsüz olarak kirletilmektedir. Savaş sırasında görülen çevresel etkenler ise toprağın fiziksel ve kimyasal yapısının bozulması, bitki örtüsü ve habitatların zarar görmesidir. Ağır bombardıman uçağından atılan bir bombanın sıcaklığı ortalama 3000° C'dir. Bu sıcaklık toprağın hem üst kısmındaki flora ve faunayı hem de toprak altındaki yaşam ortamlarının bozulmasına sebep olmaktadır. Bu durum toprağın kimyasal ve biyolojik yapısını etkilemektedir. Savaş sonrasında ise görülen ölümler, patlamış mayın ve bombalardan, salgın hastalıktan, çevrenin yok edilmesinden veya yaşanamayacak kadar kirletilmesinden kaynaklanmaktadır (Yücel ve Çolakkadıoğlu, 2007)

Savaşlar ve terör olayları toplumsal etkilere yol açmaktadır. Özellikle savaşlar ve terörler çocuklarda travmalara sebep olmaktadır. Travma durumu, bireyin ruhsal sağlığı üzerinde tahrip edici etkilerin yaratılmasına sebep olan psikolojik etkenlerdir. Dünya Sağlık Örgütü travmayı, bireyin karşı karşıya geldiği veya maruz kaldığı tehdit edici olaylar karşısında yaşadığı yoğun stres olarak tanımlamaktadır. Savaş, terör, şiddet gibi durumlar travma sonrası stres bozukluklarına sebep olmaktadır. Çocuklar savaş sebebiyle kaybettikleri aile bireylerinin yarattığı travmatik süreci atlatmak için ruhsal dünyanın acıları ile mücadele içerisinde. Çocuklar hayatları boyunca bu şekilde yaşanan travmalardan izler taşıma durumunda kalmaktadır. Çocuklar çatışmaların yaşandığı alanlarda silah altında kalmaları, çatışmalarda kullanılmaları, cinsel tacizlere maruz kalmaları sebebiyle mağduriyet yaşamaktadırlar (Kızmaz, 2018).

4. TERÖR VE TERÖRİZM KAVRAMLARI

Terörün, kelime anlamı olarak korkutmak ve sindirmek anlamına gelen "terre" kelimesinden türediği düşünülmektedir (Demirli, 2011). Terör ve terörizm kavramı son yıllarda ismini yapmış olduğu kanlı eylemler ile duyursa da terör kavramı çok eskilere dayanmaktadır (Kan, 2019). Terörün her kesim tarafından kabul edilen net bir tanımı bulunmamaktadır (Günççek, 2015).

Terörizm, siyasi hedeflere ulaşmak için hukukun üstünlüğünü ve devlet otoritesini hiçbir zaman tanımamıştır. Teröristler toplumda söz sahibi olabilmek için, insan hayatını hiçe sayarak, masum sivilleri hedef kitlesine alarak sahip oldukları fikirlerini gerçekleştirdikleri eylemler ile kanıtlamaya çalışırlar. Son yıllarda yapılan çalışmalarda terör ve terörizmin aynı anlamda kullanılsa da ortaya koydukları eylem şekli ile birbirlerinden ayrılırlar. Terör, bireylere korku veren eylemi ifade ederken, terörizm; mevcut durumu yasadışı yollardan değiştirmek için örgütlü ve sistematik olarak terör eylemlerini kullanma şekli olarak adlandırılabilir (Göce, 2019).

Ülkeler arasında ki politik ve ekonomik çıkarlar, terörün ortak bir payda da birleşmemesine ve uluslararası boyutlarda önlem alınamamasının önündeki en büyük engeldir. Bir ülkede kanlı eylemler gerçekleştiren örgütün tanımı, başka bir ülkede ‘özgürlük ve hak arayan kişiler’ olarak isimlendirilebilmektedir (Abdurrahmanlı, 2018). Daha da ileri giderek bu örgütlere el altından ekonomik destek dahi sağlanabilmektedir. Devletler kendi menfaatine göre örgütleri terör veya anti terör olarak bakmışlardır. Uluslararası hukukta terör tek bir çatı altında ele alınamamıştır. Bu nedenden dolayı bir ülkede terör suçlusu, başka bir ülkede “*siyasi suçlu*” diyerek tanımlanmış ve olay geçirtilmeye çalışılmıştır. Ülkeler arasında resmi olarak “*siyasi suç*” ifadesi belirli bir çerçeveye yerleştirilememesi birçok terör örgüt üyesi için bir moral kaynağı olmuştur. Ülkemizden kaçan örgüt üyeleri Avrupa’da siyasi sığınma talep ederek özgürce yaşayabilmesi bunun en net örneğidir. Yakın tarihimizde Sabancı Holdingin yöneticilerine yapılan silahlı saldırının faili olarak aranan Fahriye Erdal’ın Belçika’da yakalanıp ülkemize teslim edilmemesi iki ülke arasında siyasi krize neden olmuştur. PKK terör örgütüne üye olmak suçundan aranan teröristlerin Avrupa’da özgürce yaşamlarına devam etmesi ve Türkiye’ye teslim edilmemesi bunun en çarpıcı bir göstergesidir (Ergül, 2014).

Terör örgütlerinin birbirleriyle bağlantılı birçok ortak noktaları vardır. İlk amacı ise, devletin güvenlik güçlerine kayıp verdirmek ve toplum üzerinde korku yaratarak halkın moral gücünü zayıflatmaktır. Bu amaç doğrultusunda dünyanın belirli bölgesinde yaptıkları silahlı ve bombalı saldırılar sonucunda birçok insan hayatını kaybetmiş ve devlet ekonomik olarak zarara uğramıştır. Devlet kurumlarına yapılan saldırılar ile devlet otoritesi küçük düşürülmeye çalışılmış ve böylelikle örgüt üyeleri zafer kazanmayı amaçlamışlardır. Örgütler, toplumun sosyal ve ekonomik yapısını bozarak, devlet yöneticilerine isteklerini daha hızlı kabul ettirmek ve hareket alanını genişletebilmek için hükümet üzerinde baskı kurmak örgütün, temel hedeflerinden biridir (Günççek, 2015)

5. TERÖRÜN TARİHÇESİ VE NEDENLERİ

Tarihimizde ilk terör örgütü olarak kabul edilen Sicariler; M.S 70 yılında Romalıları Filistin’den çıkarmak için örgütlenen Yahudilerdir. Bu örgüt üyeleri sokaklarda yaptıkları ansızın bıçaklı suikastlerle topluma korku salmışlar ve böylelikle tarihte ilk terör örgütü sınıfına girmişlerdir. Tarihsel süreçte adından sıkça bahsedilen bir diğer örgüt ise Hasan Bin Sabbah’ın Alamut Kalesinden yönettiği Haşşâşi örgütüdür. Eylemlerinden önce uyuşturucu madde aldıkları için bu isimle anılmışlardır. Özellikle 11 yy. dönemin siyasi yöneticilere yaptığı suikastlerle ünlenmişlerdir. Günümüzde bu örgüt adına kitaplar yazılmış ve birçok filmde de konu olmuşlardır (Önal, 2014).

Terörizmin tarihinde Fransız İhtilalinin önemi çok büyüktür. Ortaçağ döneminde halk sınıflara ayrılmış ve bu listenin en üstünde din adamları ve soylular yer alırken alt tabakayı ise köylüler ve işçiler oluşturuyordu. Bu dönemde ezilen her zaman en alt tabakayı oluşturan işçiler ve köylüler olmuştur. Ezilen halk artık din adamları ve soylulara karşı isyan bayrağını çekmiş ve bunun sonucunda Fransa’nın her sokağında kanlı çatışmalara yaşanmış ve bu eylemler önü alınamaz büyük olaylara dönüşmüştür. 1792 yılına gelindiğinde ise Kral XVI. Louis ve eşi Marie Antoinette’nin idam edilmesi ile olaylar ancak durulabilmiştir. Fransa’da yaşanan bu kanlı isyan birçok tarihçi tarafından modern terörün başlangıç fitili olarak kabul edilir (Kösüş, 2019).

Terörizmin başta siyasi ve ekonomik olmak üzere birçok nedeni vardır. Devletin siyasi yapısından memnun olmayanlar, şiddet yoluyla hoşnutsuzluklarını ifade etmeye çalışırlar. Bu kıvılcım halinde başlayan eylem zamanla maksadını aşır terör saldırılarına dönüşebilmektedir (Göce,2019).

Psikolojik Nedenler: İnsanlar niçin terörist olur? Araştırmacıların üzerinde en çok durduğu konulardan biridir. Teröristler nasıl motive olurlar? Sorusu ise cevabı en çok meral edilen soruların başında gelir. Teröristler gerçekleştirdikleri kanlı eylemlerini kabullenerek tüm dikkatleri üzerine çekerek, toplumda psikolojik baskı kurmaya çalışırlar. Terör kamplarında aldıkları eğitim, mağdurluk ve ezilmişlik duygusunu aşılamaya yöneliktir. Teröristin daha önce yaşamış olduğu mağduriyet, sürekli ön plana çıkarılarak teröristin eylemlerde daha aktif kullanmak istemelerindendir. Gerçekleştirilmek istenen terör eylemi teröristin psikolojik olarak zafer kazanmasına ve kendini tatmin etmek istemesi yönünden büyük bir fırsat olarak görmektedirler. Bu hislerle yola çıkan terörist hem kendilerine hem de topluma zarar vermektan bir adım geri durmamışlardır (Dücan ve Özsoylu, 2016).

Ekonomik Nedenler: Dünya üzerinde varlık gösteren birçok terör örgütü vardır. Bunlardan bazıları siyasi kimisi de dini temelli olarak ortaya çıksalar da asıl neden, ekonomik pastadan pay alabilme düşüncesidir. Ülkemizde ise uzun süredir varlık gösteren bölücü terör örgütü PKK, Doğu ve Güneydoğu halkının maddi yönden gerekli destek alamadığını ve burada yaşayan insanların haklarının gasp edildiğini ileri sürerek, insanları dağa çıkmalarına neden olmuştur. Terör örgütünün yürüttüğü bu politika, devletin bu bölgelere yatırım desteğinin geç ulaşmasına neden olmuştur. Bölgeye zamanında ulaşmayan ekonomik desteği her zaman bahane eden örgüt, halk üzerinde etkili bir propaganda yürütmesine neden olmuştur.

PKK terör örgütünün en büyük gelir kaynağını uyuşturucu ticareti oluşturmaktadır. Afganistan da imalatı yapılan ve İran üzerinden ülkemize gelen uyuşturucu büyük şehirlerde dağıtımı yapıldıktan sonra yasadışı yollarla Avrupa ülkelerine gönderilmektedir. Bu yasadışı ticaretten örgütün kasasına da yüklü miktarda para girmektedir. Türk silahlı kuvvetlerinin terör örgütlerine yaptığı operasyonlar, uyuşturucu ticaretin yavaşlamasına neden olmuştur. Bu gelir kapısını kaybetmek istemeyen örgüt, el altından birçok ülkeden yardım talep etmektedir (Dücan ve Özsoylu,2016).

Sosyal ve Politik Nedenler: Kendisini dünyanın jandarması olarak gören ABD tarihinde bir ilk yaşayarak kendi topraklarında büyük çaplı bir saldırıya uğramıştır. Tarihe 11 Eylül saldırısı olarak geçen bu eylem çok büyük tahribata ve can kayıplarına neden olmuştur (Abdurrahmanlı, 2018). Bu saldırının son derece organize bir şekilde planlanıp gerçekleşmesi, uluslararası boyutta terörün ayrıntılı bir şekilde ele alınmasının gerekliliğini göstermiştir. Bu saldırıdan sonra ülkede anti terör uygulamalarında artış görülmüştür. Bu kanlı saldırıyı, dini yapılanma çerçevesinde faaliyet gösteren El-Kaide'nin üstlenmesi başta ABD ve diğer ülkelerde ki Müslümanlar üzerinde büyük baskı oluşmasına neden olmuştur. Kimileri bu saldırıyı İslam-terör ilişkisi içerisinde ele alıp İslamin terörden beslendiğini iddia etmiş kimileri ise bu saldırıya siyasi açıdan bakmıştır. Dini nitelikli saldırılar birçok ülkede yaşanmasına rağmen, İslam ülkelerindeki kadar dikkat çekmemiştir (Yılmaz, 2011).

11 Eylül saldırısını gerçekleştiren teröristlerin Ortadoğu kökenli olması ABD'nin bu bölgelere el atması için büyük bir fırsat yarattı. ABD'nin askeri olarak varlık gösterdiği bölgelerde istikrarsızlık artması ve silahlı terörist grupların sayısının hızlı bir şekilde çoğalması ABD'nin bu bölgeye güvenlik nedeni ile değil siyasi amaçlar için geldiğini kanıtlar gibiydi. ABD Irak' a demokrasi vaadi müdahalede bulunması bu bölgelerde zamanla 'medeniyetler çatışmasına' zemin hazırladı. Bu kaos durumuzdan faydalanan bir diğer örgüt ise, dünya ya ismini yaptığı vahşetlerle duyuran Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) olmuştur (Şenol ve arkadaşları, 2016).

İslam dininde siyasi terör olaylarını ilk defa dört halife döneminde görmekteyiz. İslam peygamberi Hz. Muhammet'in vefatı ile birlikte dönemin siyasi ve dini kişileri olan Hz. Osman, Hz. Ömer ve Hz. Ali arasındaki halife olma rekabeti, zamanla terör saldırılarına neden olmuş ve birçoğu bu sebepten dolayı hayatını kaybetmiştir. Dönemin en büyük terör yapılanması olarak Hariciler kabul

edilmektedirler. Hz. Muhammet'in vefatı ile Hariciler Hz. Ali'nin etrafında toplanıp onun halife olmasını istemişlerdir. Hz. Ali ile Muaviye'nin arasında gerçekleşen hakem olayı Müslümanlar arasında ayrılıklar yaşanmasına neden olmuştur. Bu durumdan rahatsız olan hariciler olaydan sorumlu tuttıkları Hz. Ali'yi zehirli hançer ile katletmişlerdir (Demircan, 2013).

6. SAVAŞ VE TERÖR OLAYLARININ ANTROPOLOJİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Antropoloji, insan bilimidir. İnsanı tüm yönleri ile ele almaktadır. Geçmiş ve günümüz topluluklarında yaşayan insanları çeşitli yönler ile incelemektedir. Antropoloji insanlık tarihinin en eski dönemlerinin aydınlatılmasını sağlamaktadır. Antropoloji bilimi, Fiziki Antropoloji, Adli Antropoloji, Tıbbi Antropoloji, Kültürel ve Sosyal Antropoloji olarak alt çalışma alanlarına ayrılmaktadır. Fizik Antropolojisi, geçmişte ve günümüzde yaşayan insan topluluklarının fiziksel morfolojik özelliklerini ve gelişimleri üzerinde incelemeler yapmaktadır. Aynı zamanda insanın genetik yapısını, davranışlarının kökeni ve toplumsal yaşamını araştırmaktadır (Özkoçak, 2018). Adli Antropoloji, insan iskelet materyalini, yaşayan insanın fiziksel özelliklerini, bireyin kimliklendirilmesini yapmak için boy, yaş, cinsiyet, etnik köken açısından değerlendirilmesini yapan bir disiplindir (Özkoçak ve Özdemir, 2017). Kültürel ve Sosyal Antropoloji, insan toplumlarının kültürlerini ve kökenlerini araştırmaktadır. Kültürün evrimi, kendiliğinden gelişimini incelemektedir. Kültürler geçen süre içerisinde farklılıklar göstermektedirler. Dünya üzerinde insan yaşayan her bir bölgesi farklı kültürlerle sahiptir (Beals ve Hoijer, 1972).

Antropoloji bilimi, insanların endişe ve çıkarları ile ilgili konular üzerinde de durmaktadır. Antropoloji'den köken alan insan olma vizyonu, kapsamlı bir güvenlik modeli sağlamak için temel oluşturur. Bu katkılar insan, kamu, jeopolitik, kültürel güvenlik konularını kapsamaktadır. Küreselleşme süreci, devletin siyasi sınırlarının öneminin yitirmesine yol açmaktadır. Askeri olmayan güvenlik sorunlarının sınır aşan etkilerinde artış görülmektedir. Askeri gücün olması ulusal güvenliğin sağlanması açısından tek başına yeterli değildir. Askeri olmayan etmenlerde tehdit unsuru oluşturmaktadır. Bu etmenler, çevresel ve toplumsal nedenler, kirlilik, açlık, salgın hastalıklar, doğal felaketler, göç, insan ve uyuşturucu madde kaçakçılığı, kitle imha silahlarının yayılması, savaşlar, terörizm gibi etmenlerdir. Antropoloji, güvenlik çalışmalarında insanın değerini merkeze koymaktadır. Güvenlik algıları 21. Yüzyıl içerisinde değişime uğrayarak insan ve toplum odaklı güvenlik algıları yer almıştır. Güvenlik değerleri, sosyoloji, antropoloji ve psikoloji gibi sosyal bilimleri kapsayan multidisipliner bir anlayışa dayanması gerektiği belirtilmektedir. Antropoloji, güvenlik etmenleri tarafından savaş operasyonlarının analizinde, barışın sağlanması ve korunmasında kullanılmaktadır. Çünkü antropologlar, yerel kültür hakkında bilgiye sahiptir. Antropologlar, yerel çatışma potansiyeli olan yerleri incelemektedir. Bu bölgeyi kıyaslar, barışa kadar savaştan sonra savaş senaryosunu ortaya koyar. Barış temelli güvenli yaşam biçimlerini insanlığın onuru ve daha iyi bir geleceğin sağlanması için katkıda bulunurlar. Dünya'da savaşlar, iç çatışmalar, terörle mücadele sivil toplum ile iç içedir. Savaşın sosyal bir olgu olması, psikolog, antropolog, sosyolog dâhil birçok disiplini bir araya getirecek çalışmalar gerektirmektedir. Terörle mücadelede psikoloji, hukuk, tarih, ekonomi, antropoloji, sosyoloji bilimlerini içeren multidisipliner bir yaklaşım ile ele alınması gerekmektedir (Bostan, 2016).

Antropoloji çalışmaları incelendiğinde terör ve terörist olaylarının kültürel, etnik, coğrafi, dinsel, politik, ekonomik vb. nedenler ile ilgili bilgileri değerlendirmekte ve çözüm önerileri sunmaya çalıştıkları görülmektedir. Terör örgütleri, amaçları ve amaçları doğrultusunda uyguladıkları şiddeti haklı göstermek için ve kendine insan kaynağı sağlamak amacı ile antropolojik verileri de kullanmaktadırlar. Korkuyu yaratmak için kullandıkları araçlar içerisine yönlendirmeye ve ikna etmeye çalıştıkları toplumun antropolojik verilerini ustaca bir yolla işlerler. Terör örgütleri, bir eylemde, coğrafi özellikleri, farklı milletlerden insanların yaşam alışkanlıklarını, tutumlarını, kültürlerini gibi bilgileri güzelce analiz ederek propaganda çalışmalarında kullanmaktadırlar. Terör teşkilatlarının hedef aldıkları toplulukların antropolojik şifreleri; fiziksel ve biyolojik nitelikleri,

coğrafi yoksunlukları, kültürel durumları, geçmiş yaşanmışlıkları, olaylara verilen tepkileri ve tepki zamanların kırılma noktalarının analizi için çok önemli olmaktadır. Darıcı ve İsmayıl, 2018).

7. TARTIŞMA

Savaş ve terör olayları insanlık tarihini derinden etkileyen olaylardır. Savaşın etkileri, terörizm olayları, antropoloji bilimi ile olan ilişkisi göz ardı edilmemektedir. Nitekim antropolojinin insan bilimi olması ve insanı tüm yönleri ile ele alması geçmiş ve günümüz toplumlarında görülen olayların irdelenmesine katkı sağlamaktadır (Taşar, 2016).

Yücel ve Çolakkadıoğlu, yaptıkları çalışmada savaşın çevresel etmenlerine değinmişlerdir. Sonuç olarak, çevrenin savaş veya çatışma sırasında korunması gerektiren savaş hukukunun çevre hukuku kuralları ile bütünleşmesi gerektiğini belirtmektedirler (Yücel ve Çolakkadıoğlu, 2007).

Karamızrak ve Karaca çalışmalarında savaşın ekonomik etkileri üzerine durulmuştur. Savaş olaylarının her yönünün olumsuz olduğunu ve ülke ekonomisini olumsuz yönde etkilediklerini söylemişlerdir (Karamızrak ve Karaca, 2018).

Savaş ve terör olaylarının antropoloji açısından değerlendirilmesi çalışmaları gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Bu iki olgunun analizlerinin multidisipliner bilimlerle yapılması gerekmektedir. Sosyoloji, psikoloji antropoloji gibi bilim dalları savaş ve terör olayları ile mücadelede destek sağlayacak bilim dalları içerisinde değerlendirilmektedir. Literatür çalışmalarında bu konu üzerinde çalışmalar mevcuttur (Darıcı ve İsmayıl, 2018).

Bostan yaptığı çalışmada, antropoloji biliminin, askerlerin, idarecilerin, politikacıların ve ekonomistlerin önemli kararlar almalarında onlara yardımcı olabileceklerini belirtmiştir (Bostan, 2016).

Darıcı ve İsmayıl çalışmalarında, terör örgütlerinin popüler kültür unsurları üzerinden gerçekleştirdiği propagandalarda antropolojik kodları kullandıklarını ve bu yüzden DAES gibi terör örgütlerinin amaç ve stratejileri çözümlenirken, hedef aldıkları kitlelerin antropolojik verilerini incelikli biçimde tahlil ederek propaganda faaliyetlerini tasarladıkları dikkate alınması gerektiğini vurgulamışlardır (Darıcı ve İsmayıl, 2018).

Yapılan çalışmalar neticesinde savaş ve terör olaylarının toplumları sosyal, psikolojik, ekonomik, çevresel düzeylerde etkileyebildiği görülmektedir. Savaş ve terör olayları ile mücadele edilmesi kapsamında antropoloji bilimin sağladığı bilgilerden faydalanmak son derece önemlidir. Savaşın etkilerinin azaltılması ve terör olayları ile mücadele edilebilmesi için antropoloji, sosyoloji, psikoloji gibi alanlarda çalışan bilim insanlarının bir arada disiplinler arası çalışmalar gerçekleştirmesi faydalı olacaktır (Günçiçek, 2015).

8. SONUÇ

Terör saldırıları, günümüzde insanların yaşadığı en önemli problemlerden biridir. Terörizm tanımlamasına karşılık uluslararası alanda üzerinde uzlaşmış bir tanımın olmaması da terörizm ile mücadeleyi zorlaştırmaktadır. Bu çalışmada öncelikle savaşın ve terörün tarihsel gelişimi ele alınmıştır. Teröristlerin gerçekleştirmiş oldukları eylemlerde antropolojik verilerin kullanımına vurgu yapılmıştır. Türkiye'nin coğrafi bakımından kritik bir bölgede yer alması ve komşu devletler ile uzun süreli siyasi istikrarsızlık yaşaması, doğrudan veya dolaylı olarak ülkemiz etkilenmiştir. Daha sonra savaşın birçok nedenleri ele alınarak terörle mücadele de antropolojinin önemi anlatılmıştır. Türkiye'nin bulunduğu stratejik konumu, terör örgütlerinin ülkemizi geçiş bölgesi olarak görmeleri ve ülkemizi bir üst olarak kullanmaya çalıştıkları anlaşılmıştır. Savaşın ve terörün ülke ekonomilerine ve sosyal hayatlarına etkilerini ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Terörle mücadele teröre ihtiyaç duyar. Öncelikle bu ihtiyacı ortadan kaldırabilirsek ancak o zaman büyük bir zafer elde etmiş oluruz. Terör ile mücadelede sonucunda; terörün din ve dil ayrımı yapmadığı, ekonomik kaygılar çerçevesinde varlık gösterdiği, sosyal antropoloji bağlamında kültür

ayrımcılığını körüklediği anlaşılmıştır. Terörizm, uluslararası boyutta ele alınmalı ve terörün beslendiği kaynaklar ortak mücadele ile kesilmelidir.

Savaş ve terörizm denilince akla gelen bir diğer konuda sığınmacı, mülteci ve göçmenlerdir. Onların sınırlarımıza sürülmesinden topluma entegrasyonuna, sığınma kamplarında ve yurt içinde yaşadıkları alanlarda karıştıkları kriminal olaylara kadar hemen hepsi Adli Antropolojik ve Sosyal Antropolojik bakış açısı ile ele alınmalıdır. Unutmayalım ki ülkemiz sürekli göç alan ve bu göçle gelen sığınmacı, mülteci ve göçmenlerin entegrasyonunda da bazı temel sorunları yaşamaktadır. Bu sonucu doğuran da bölgemizde yaşanan çeşitli savaşlar ve siyasi istikrarsızlıklardır (Hopancı ve ark., 2019; Bektaş ve ark., 2019).

Savaş ve terör olayları ile mücadele edilmesinde antropolojik çıkarımların önemli bir yeri vardır. Bu kapsamda savaş, terör ve her türlü şiddet ile mücadele noktasında Antropolojik çalışmaların artmasının önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Sınır güvenliğinden, terör gruplarına ait terör unsurlarının etkisiz hale getirilmesine, hem Adli Antropologlar hem de Adli Bilimcilerin ortak çalışmalarının da önemi günümüzde daha da çok anlaşılmaktadır (Çetli ve ark., 2019; Akyel ve ark., 2019).

KAYNAKÇA

Abdurrahmanlı, E. (2018), “Küreselleşme Olgusuyla Birlikte Büyüyen Terörizm”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*. 5(18), s.s. 586-605.

Akyel, M., Çetli E., Özkoçak, V. (2019), “New Methods and Techniques in Forensic Science and Forensic Anthropology”, *Recent Evaluations on Humanities and Social Sciences*. Cilt 1, s.s. 117-116, IJOPEC Publication Limited.

Beals, R.L., Hoijer, H. (1972), “*An Introduction to Anthropology*”, Second Printing Newyork. The Macmillan Company “*The Nature and Scope of Anthropology*” First Part, p.p. 1-18. (Çeviren: Gürbüz Enginer). (1991), “*Antropoloji’nin Konusu ve Alanı*” *Ankara Üniveristesi DTCF Dergisi*. 35(2), s.s. 10-34.

Bektaş, İ., Çetli, E., Koç, F., Özkoçak, V. (2019), “The Relationship Between Poverty and Crime”, *Eurasian Academy of Sciences Eurasian Art & Humanities Journal*. Cilt 11, s.s. 31-41.

Bostan, H. (2016), “Antropoloji, Kültür ve Güvenlik”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*. 5(2), s.s. 1-31.

Çağlar, İ., Akdemir, K.H., Erol, M.(2018), “Türk Medyasında Terörün Ele Alınışı”, *SETA Yayınları 101*. Birinci Baskı, s.s. 7-154. İstanbul.

Çetli, E., Özkoçak, V. (2018). “Use of Recorded Personal Data in Forensic Sciences”, *Avrasya Sanat ve Medeniyet Dergisi*, 10.Sayı, s.s. 1-12.

Çetli, E., Çalışkan, A., Koç, F., Özkoçak, V. (2019), “The Importance Of Anthropological and Genetic Data in Forensic Photography And Image Analysis”, *Eurasian Academy of Sciences Eurasian Art & Humanities Journal*, 11. Sayı, s.s. 1-14.

Darıcı, S., İsmayıl, E.K. (2018), “Popüler Kültür, Oyunlar ve Propaganda: Terörizmin Antropolojik Kodları”, *Bilge Strateji*. 10(19), s.s. 39-65.

Demircan, A. (2013), “Hz. Ali’nin İktidar Yıllarında İslâm Toplumunda Siyaset”, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), s.s. 184.

Demirli, A.(2011), “Terörizm, Psikososyal Etkileri ve Müdahale Modelleri”, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 4(35), 66-78.

Dücan, E., Özsoylu, A.F. (2016), “Türkiye’de Terörün Sosyo-Ekonomik Nedenlerinin Bölgesel Analizi: Panel Veri Analizi”, *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*. 20(2), s.s. 111-132.

Embel, E. (2016), “Topyekün Savaş Uygulamasının Tarihsel Gelişimi”, *Marmara Üniveristesi Siyasal Bilimler Dergisi*. 4(1), s.s.153-171.

Ergül, E. (2014), “Avrupa Konseyi Çerçevesinde Terörle Hukuki ve Kurumsal Mücadele”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. CXVII. S. 3-4*, s.s. 739.

Göce, Z. (2019), “Türkiye’de Terör ve Terör Örgütlerinin Sürekliliğine Sebep Olan Faktörler: PKK Örneği”, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kamu Yönetimi ABD. *Yüksek Lisans Tezi*. BOLU.

Gökbunar, R., Gökbunar, A.R., Uğur, A. (2010), “17. Yüzyılda Osmanlı Devleti ve Batı Avrupa Devletleri’nde Mali Yapı Üzerine Savaşların Etkileri”, *Maliye Dergisi*. Sayı 159, s.s. 70-87.

Günçipek, B. (2015), “Terörün Ekonomik Etkileri”, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku ABD. *Yüksek Lisans Tezi*. Diyarbakır.

Hoffman, F.G., 2007, “Conflict in the 21st Century: The Rise of Yybrid Wars”, Arlington, VA: Potomac Institute for Policy Studies.

Hopancı, S., Koç., F., Özkoçak., V. (2019), “Erken Yaşta Evlendirilmiş Suriyeli Çocuklar”, *Reseracher:Social Science Studies*, 2019/12, s.s. 10-22.

Kan, İ. H. (2019), “Terörle Mücadelede Güvenlikçi Yaklaşımlar: PKK ve IRA Terör Örgütleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, *Social Sciences Studies Journal*. 5(33), p.p. 2149-2161.

Karamızrak, B., Karaca, C. (2018), “Savaşların Ekonomi Üzerindeki Etkileri”, İTOBİAD Kongre 23-25 Kasım, I. *International Congress of Human and Social Sciences Research*. Bildiri Kitabı, s.s.161-170.

Kızmaz, Z. (2018), “Çatışma, Terör ve Savaşın Çocuklar Üzerindeki Etkisi”. Terör ve Uyuşturucu Madde Şiddeti Yayını. Hegem Yayınları. ANKARA.

Koç, F., Çetli, E., Özkoçak, V. (2020), “Biyometrik Verilerin Ülke Giriş- Çıkış Noktalarında Kullanılması ile Suç- Geçiş Bölgelerinin Güvenliğinin Sağlanması”, *Turkish Studies* 15 (1), 447-456

Kösüş, B. (2019), “Kırılgan Devlet- Terörizm İlişkisi ve Terörizmle Mücadelede Yönetilemeyen Alan Sorunu: Sahra Altı Afrika Örneği”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Uluslararası İlişkiler ABD. *Yüksek Lisans Tezi*. Isparta.

Oğuzoğlu, D., Öztay, O. H. (2016). 30 MART 2014 Yerel Seçimlerde Siyasi Partilerin Sosyal Medya Kullanım Analizi: Ankara Büyükşehir Belediyesi Örneği. *Akademik Sanat*, 1(1), 52-65.

Önal, H.Ü. (2010), “Suriye’nin Terör İle İlişkilendirilme Süreci ve Terör Politikaları (1990-2004)”, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü. Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkileri ABD. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.

Özer, Y. (2018), “Savaşın Değişen Karakteri: Teori ve Uygulamada Hibrit Savaş”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi* . 7(1), s.s. 29-56.

Özkoçak, V.(2018), “Fiziki Antropoloji Yayınlarının Gelişimi”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 11(2), 1348-1361.

Özkoçak, V., Özdemir,F. (2017), “Adli Antropolojide Yüz Ölçümünün Kullanımı”, *Current Debates in Social Sciences*. 10, p.p. 371-380.

Öztay, O. H. (2020). Osmanlı’nın Siyasal Hayatında Basının Rolü: 19. YY Örneği. *Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*. 6(29), 235-246.

Ryan, H. and Peartree, C. E., 1998, “Military Theory and Information Warfare”, *Parameters*, 121-135.

Sokullu, E.C. (2019), ”Savaş Türleri”, *Güvenlik Yazıları Serisi*. No.22. https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/11/SavasTurleri_EbruCananSokullu_v.1.pdf

Şenol, D., Erdem, S., Erdem, E. (2016), “İşid: Küresel Bir Terör Örgütü”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(2), s.s. 277-292.

Şimşek, M. (2016), “Terörizm: Kavramsal Bir Çalışma”, *Akademik Bakış Dergisi*. Sayı.54, s.s. 319-335.

Taşar, M.M. (2016), “Savaşın Tanım ve Analitik İncelenmesi”, Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü. Harp Tarihi ve Strateji ABD. *Dönem Ödevi*, s.s. 1-17.

Yılmaz, S. (2011), “11 Eylül Sonrasında ABD ve Türkiye’deki İç Güvenlik Yeniden Yapılanmalarının Karşılaştırması”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 20(3), s.s. 361-380.

Yücel, M., Çolakkadıoğlu, D. (2007), “Savaşın Çevresel Etkileri”, *Ç.Ü.Z.F. Dergisi*.22(4), s.s. 81-90.

İnternet Kaynakçaları

Url-1: https://tr.wikipedia.org/wiki/Tarih_%C3%B6nencesi_sava%C5%9F

Url-2: <https://www.gazeteduvar.com.tr/kitap/2017/12/14/savasin-kisa-tarihi/>